

Jongeren van Holland, weest solidair!

W. Banning

bron

W. Banning, *Jongeren van Holland, weest solidair!* Nijgh & Van Ditmar, Rotterdam 1940

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/bann002jong01_01/colofon.htm

© 2009 dbnl / erven W. Banning

 dbnl i.s.m. **STICHTING MENNO TER BRAAK**

[Jongeren van Holland, weest Solidair!]

1. Om maar recht op den man (en de vrouw) af te gaan: al weet niemand nog, welke verschrikkingen de tweede Europese oorlog gaat brengen, óók over ons Nederlandse volk - wie zijn levenskracht en geloof niet verloor, is er van overtuigd: ons volk moet gereed zijn om te bouwen, zich nú gereed maken en houden, om straks te kunnen meebouwen. En dús wagen wij het ons te richten tot Hollands jongeren.

Neen, wij zullen ons niet overgeven aan een overmoedig en onwerkelijk optimisme. De nieuwe oorlog heeft vele kanten. Eén ervan, en een geweldig belangrijke, is deze: tegen de gevestigde wereldmachten van het Britse en Franse imperium komt de Duitse (verbonden met de Russische?) machtswil in het geweer, dromende van een wereldrevolutie, die radicaal nieuwe machtsverhoudingen over de gehele aarde zal scheppen, en het schijnt dat een weg wordt gezocht naar een samenwerking van Duitse techniek en wetenschap ener-, de onmetelijke rijkdommen in de Sovjet-Russische bodem anderzijds. - De nu begonnen worsteling is er één van zeer verre strekking, en er zal waarschijnlijk meer onder de voet worden gelopen dan wij nu nog kunnen vermoeden - als de aggressiedrift eenmaal losbreekt, is hij niet zo gemakkelijk te temmen.

Maar er moet weer gebouwd worden, straks, en dus nú. Alleen al om deze reden, dat tot het leven wezenlijk óók behoort de arbeidsdrang. Tussen deze beide polen: arbeid en agressie, bouw en vernietiging, beweegt zich steeds het leven voort. Oók dat van een barbaarse tijd als de onze, waarin de storm der vernieling over de aarde gaat razen. Gebouwd moet er worden, omdat het leven zichzelf voortbouwen wil. En dáarom vooral richten wij ons tot de jonge generatie.

Wie bedoelen wij, als wij spreken van een jonge generatie in Nederland?

Er lopen in onze steden en dorpen tussen de grijsaards en kinderen een aantal jonge mensen, zeg tussen de 18 en 35 jaar, rond - vormen zij 'de jongeren'? Ten dele wel, al denken wij meer aan geestelijke activiteit, dus aan kwaliteit, dan aan het getal der jaren. Als men ons de foto's voorhoudt van de Italiaanse Ballila, de Duitse Hitler-jeugd, de Russische Konsomols, en er de vraag, soms niet zonder hoon, aan verbindt: Waar vind je zoiets in Holland?, dan laten wij ons niet door het uiterlijk in de war brengen. De vraag of er in enig land een jonge generatie leeft en werkt, is een andere dan de vraag of een dictatoriale Staat zijn jeugd geüniformd weet te dressereren - de eerste vraag vooronderstelt geestelijke vrijheid, de andere demonstreert slaafse volgzzaamheid.

Wie aan de jongeren in Holland denkt, ziet in de eerste plaats voor zijn geest de jeugdorganisaties van verschillende soort: katholieke, orthodox- en vrijzinnig-protestantse, socialistische, blauwe, studerende, arbeiders-, vrije jeugdgroepen. Pogingen om beginselen in het eigen jeugdleven tot ontplooiing te brengen, en zo tot bewustheid, houvast, levensrichting en erkenning van levenswaarden te leiden. Wie het voorrecht heeft om in meer dan één kamp dezer jongeren te mogen luisteren, weet hoe zij niet alleen vechten met dezelfde grote problemen, maar ook hoe er bij al deze groepen een sterk verwante levenshouding tot uiting komt: een afkeer van vulgair genot en laffe grappen, een wil tot zuivere verhoudingen ook tussen de geslachten, een openheid en waarachtigheid, een wil om te luisteren naar den ander, naar wie uit andere overtuigingen leeft. Maar behalve aan deze

jongeren denken wij ook aan talloze anderen, niet-georganiseerden, die meer of minder bewust de druk van de tijden en de zwaarte van allerlei oude en onhoudbare tegenstellingen, partijformaties, schotjes en scheidingen ondergaan, en die zoeken naar een gezonder en sterker volksgemeenschap: ik denk aan volkseenheidconferenties te Woudschoten, aan volkshogeschool-werk in Bakkeveen, Markelo, Noordwijkerhout, aan ontmoetingen tussen socialistische en Christelijke jongeren in Bentveld enz. Op talloze plaatsen in ons volk leeft een begeerte om de geestelijke krachten te versterken en ze tot sociale en culturele vernieuwing evenzeer als tot persoonlijke verdieping te doen groeien. Er is reeds veel gemeenschappelijks onder deze jongeren: men wil ons volk vrij en onafhankelijk, de werkloosheid krachtig te lijf, en het geestelijk leven niet onder staatsdwang maar in waarachtige vrijheid.

Er is een jonge generatie in Holland. Er is een jeugd, die zich verantwoordelijk gaat voelen voor wat er niet alleen met haarzelf, maar ook met ons volk nu en in de naaste toekomst gebeurt. Tot deze jeugd behoren arbeidersjongeren en intellectuelen, godsdienstigen, zoekenden, aarzelenden, nietgodsdienstigen. Als wij, ouderen, ervan overtuigd zijn, dat ons volk gereed moet zijn om te bouwen, dan denken wij ook aan de jongeren met hun nog onversleten levenskracht en -liefde. Al laten wij hun een wereld als erfenis achter, die veel ontketende chaos openbaart, en al hebben wij, oudere generatie, in veel gefaald - wij willen met de jongeren hun toekomstmogelijkheden verdedigen, die tevens die van ons volk in zijn geheel zijn.

Nu zijn er meerdere vraagstukken te noemen dan dat waarover dit geschrift handelt; het zou stellig onjuist zijn te

menen, dat de wezenlijke strijd van onze dagen in één formule geheel is te vatten; tegenstellingen als kapitalisme - socialisme, fascisme - democratie, dictatuur - vrijheid zijn even belangrijk als beperkt. Maar toch is voorwaarde voor een positief bouwen in ons Nederlandse volk dat elke dictatuurgedachte wordt gebannen en het proces van sociale en geestelijke vernieuwing op de grondslag der democratie voortgang kan vinden.

De arbeidersjeugd.

Het zou open deuren intrappen zijn, wanneer wij nog eens de Nederlandse arbeidersjeugd voor het nationaalsocialisme gingen waarschuwen. Vooral de socialisten onder hen hebben met verbijstering, die weldra in afschuw overging, gezien hoe het nationaalsocialisme de kunst verstond om àlle voor socialisten grote en diepe waarden te vergifigen: solidariteit werd gepredikt, maar in praktijk gebracht met behulp van verklikkerij, spionage en verraad; arbeids‘eer’ werd verheerlijkt, maar verbonden aan een slaafse onderworpenheid, waarbij elke critiek, elke beweging van zelfstandig denken verdacht was en zwaar gestraft werd; ‘socialisme’ schreef men in zijn vaandel, maar de socialisten, die eenmaal waren voorgegaan om de arbeiders de weg naar bevrijding te wijzen, stierven in concentratie-kampen en gevangenissen na martelingen, die men voor onmogelijk had gehouden ...

Wij behoeven daarover niet uit te weiden. Het nationaalsocialisme krijgt op de Nederlandse arbeidersjeugd geen vat, ook niet de Mussert-editie. Wel echter dreigt het gevaar, dat de strijd tegen de werkloosheid in Duitsland, met name tegen de jeugdwerkloosheid, indruk maakt en ons hier ten voor-

beeld wordt gesteld. Men vergeet dan, dat het arbeidsproces in Duitsland volledig beheerst wordt door de militaire bewapening, dat het hier dus geen normale, productieve arbeid betreft, maar in wezen improductieve, op vernietiging gerichte arbeid, die de volkswelvaart niet verhogen kan, haar integendeel voortdurend ondermijnt. Men vergeet óók te vragen, waar deze overbelasting door het militarisme op uitlopen moet, reeds uitgelopen is.

In een uitvoerige met officiële cijfers gedocumenteerde studie¹⁾ vertelt dr Peter Forster een en ander over de toestanden der Duitse arbeiders. Zeker, werkloosheid verdween, arbeidsintensiteit neemt toe (met name in vliegtuigindustrie, ijzer- en staalfabrieken), maar daar staat tegenover: de arbeidstijd is belangrijk verlengd, de voeding sterk achteruitgegaan, de prestatie per arbeider daalt, ondanks de verhoogde krachtsinspanning, waartoe het systeem voortdurend prikkelt. ‘De arbeiders worden niet slechts voortdurend opgedreven om in sneller tempo te werken, niet slechts wordt de arbeidskracht van het gehele Duitse volk geruïneerd doordat de gezondheidstoestand der arbeiders voortdurend achteruitgaat ten gevolge van het helse tempo, waartoe zij gedwongen worden, neen ook de totale arbeidsprestatie van het Duitse volk daalt, de industrie presteert minder, de productiviteit gaat achteruit; met één woord: de Duitse arbeider, de Duitse industrie kan niet meer tegen de Engelse op. De ontwikkeling in Duitsland heeft dit merkwaardig resultaat: hoe meer de Duitse arbeider voortbrengen moet, des te minder kan hij produceren.’

Ik neem een enkel sprekend cijfer omtrent de ongevallen over:

1) Zeitschrift für Freie Deutsche Forschung, Jaarg. 1939, afl. 1. S. 76-88.

Aantal ongevallen in Duitsland 1932-1937 in duizendtallen:

1932	827.0
1933	929.0
1934	1.173.6
1935	1.354.3
1936	1.533.8
1937	1.766.8

Deze cijfers behoren met andere te worden aangevuld, die dr Forster ook geeft, om het beeld duidelijker te maken: het systeem brengt nl. mee, en de financiële nood van de Staat maakt het nog noodzakelijker, dat men de uitkeringen voortdurend drukt - waardoor de situatie voor den arbeider nog triester wordt. Wij laten dit liggen; duidelijk genoeg is ons uit deze gegevens, dat in Duitsland een arbeidersmassa zwoegt onder de voortdurend zwaardere druk van de oorlogsindustrie.

Het beeld wordt bevestigd door de gegevens die Hermann Rauschning verstrekt in zijn boek: 'De nihilistische revolutie'. De Duitse arbeidersmassa is uitgeput, moe, nerveus; het levenspeil is verlaagd, aan voedingsmiddelen is er een tekort - waarbij hij er voortdurend de nadruk op legt, dat men zo allerminst 'de weerbaarheid' verhoogt: 'Zo is nu de stand van zaken in Duitsland, waar via de oorlogseconomie, via een buitensporige aanmaak van surrogaten, via een strenge contrôle op de handel en een steeds scherper reglementering van verbruik en productie over de hele linie een bolsjewistische plan-economie bezig is op te komen; maar deze economische maatregelen worden niet getroffen om de weerbaarheid van het volk te versterken, maar omdat zij een schakel vormen in het proces der nihilistische revolutie;

zij dienen ook niet het volk, maar wel de bestendinging van de macht der revolutionnaire élite ... Deze hele Duitse onderneming doet voor alles de vraag rijzen, of men zich hier niet zoet houdt met de ergste drogredenen. Heeft deze al te doelmatig opgezette voorbereiding niet algehele uitputting ten gevolge, nog eer het ernst geworden is? Is het land niet nu reeds verslapt, en het bedrijfsleven niet nu reeds inwendig kapot?'¹⁾

Als zó de resultaten zijn van de 'groots opgezette' en met de moderne propaganda-techniek verheerlijkte 'uitroeijing der werkloosheid', is de conclusie niet te ontgaan: dan liggen er ernstige fouten in het stelsel.

Deze gedachte wordt versterkt, wanneer wij letten op de 'ideologie' van de arbeid, zoals die in Duitsland aan het volk wordt bijgebracht - waarbij het enige gunstige verschijnsel is, dat de brede massa der arbeiders er vrij immuun voor blijkt en zich met onverschilligheid, hoon of afschuw afwendt. Kort samengevat, en ontdaan van alle romantisch heroïsme, dat het regiem nu eenmaal karakteriseert, komt het hierop neer: de moderne arbeid = arbeidsslavernij + militaire dwang. Niemand heeft dat scherper en bewuster van de konsekwenties uitgesproken dan Ernst Jünger in zijn boek 'Der Arbeiter' (2e druk 1932). Jünger is diep onder de indruk van de moderne techniek, die niet alleen het arbeidsproces beheerst en de gehele wereld aan zich zal onderwerpen, maar ook het geestelijk leven zal moeten bepalen, en waarvoor dus een nieuw mensentype nodig zal zijn. Behalve door dit inzicht in de oppermacht der techniek wordt Jünger geheel beheerst door de oorlogservaringen van 1914-1918 en werpt zich op als de woordvoerder der oorlogsgeneratie: zij weet dat zij leeft in een harde, bittere werkelijkheid, waarin zij in massa, stram georganiseerd en gediscipli-

1) De nihilistische revolutie, blz. 143

neerd heeft te vechten, revolutionnair ter zijde te stellen of te vernietigen wat haar weerstand biedt en tot een oude wereld behoort (het burgerlijk bezit maar evenzeer het vrijheidlievend socialisme), zij eist de 'totale mobilisatie' voor de arbeid. Daarom moet niet slechts het ideaal van een 'persoonlijk' leven - het zelfstandig kritisch denken, het bewaren en ontginnen van een persoonlijke levenssfeer, kort gezegd: de erkenning van de menselijke persoonlijkheid - worden afgewezen, maar ook praktisch worden opgeruimd wat nog aan de oude opvattingen herinnert en ze in stand houdt: de moderne arbeidende mens moet een door de techniek gevormd en beheerst 'type' worden: voor allen heeft het leven één en dezelfde zin, allen staan in het gelid voor één en dezelfde zaak, allen hebben hun denken en gevoelens te richten naar één en dezelfde wil: 'De wetten van de oorlog gelden ook voor het arbeidsproces en voor elk ander levensgebied, er geldt geen onderscheid meer tussen combattanten en non-combattanten' (S. 144). En wanneer er in allerlei literatuur klachten oprijzen over de geschonden menselijkheid, het verloren gaan van persoonlijk leven en persoonlijke waarden, de ontkenning der menselijke waardigheid, dan is dat alles niet meer dan een wel begrijpelijk maar toch zielig thema van 'de ondergangsliteratuur' dezer periode - de jonge generatie heeft geen tijd meer zich met deze onwerkelijke problemen te bemoeien. Een nieuw type mens wordt dus als ideaal gesteld: hard, éénvormig in denken en gevoelens, levend in de massa, volstrekt gehoorzaamend, voor wie het eigen leven geen waarde heeft (hij, de enkeling, kan vallen, het type blijft). De totaliteit heerst en heeft het enige recht om te heersen: de arbeider kan slechts heersen door de volstreekte gehoorzaamheid waarmee hij

zich onderwerpt. Elk voorbehoud dat hij als enkeling zou maken, elke persoonlijke critiek zou de kracht der massa ondermijnen. Wie zich zonder reserve aan de wil van het Geheel offert, is de ware heerser.

Ik vraag mij dikwijls af, deze theorie lezende, of wij haar in haar gruwelijke konsekwentie ten volle kunnen verstaan. Niet alleen dat de oorlog als de normale toestand tussen de volkeren wordt beschouwd (en dan worden alle andere levenswaarden als gezin, wetenschap, moraal en zelfs godsdienst ondergeschikt gemaakt aan de totale mobilisatie, waarvoor alles heeft te wijken), maar nu worden dit principe en deze methoden óók op het arbeidsleven toegepast; nu wordt de mens van de wieg tot het graf geüniformeerd, vooral naar de geest.

Ernst Jünger was vóór 1914 een van de woordvoerders der romantische jeugdbeweging in Duitsland, die stond in het teken van zelfbepaling, vrijheid, persoonlijke verantwoordelijkheid ... Aan hem kan ons opnieuw duidelijk worden niet slechts hoe zijn tegenwoordige denkbeelden de volstrekte omkering zijn van alle waarden, waarvoor eenmaal de jeugdbeweging geestdriftig opkwam, maar ook dat het nationaalsocialisme zowel uiting van als factor tot een vergiftiging dier waarden heten moet. In deze verharding en verbittering, in deze vermilitarisering van het leven sterven alle scheppende krachten, die immers bovenal de vrijheid behoeven...; hier sterft alles wat de arbeidersjeugd in ons eigen land heeft beziel en omhoog gestuwd; hier is, om Rauschning's term te gebruiken, het 'nihilisme' aan het woord en aan de macht ... Wie zal eigen leven en toekomst en die van zijn volk aan dit nihilisme willen uitleveren?

Intellectuele jeugd.

Het is voor wie als schrijver dezes met oprechte bewondering en dankbaarheid zich bewust is - en dat ondanks alles blijven wil - hoeveel de beschaafde mensheid op het gebied van wetenschap, kunst, wijsbegeerte en religie aan het Duitse volk te danken heeft, een bijna niet te verwerken triest verhaal: de verkrachting der geestelijke waarden, die sedert het Nazi-regiem is gepleegd - een verhaal zó diep ellendig, dat men zich ook op dit gebied afvraagt, hoe dit zo hoog begaafde volk zijn meest onafhankelijke en vrije geesten heeft kunnen uitstoten, en hoe het uit de verarming, die daarvan het gevolg is, nog eens zal kunnen opstijgen.

Een zéer beheerst en waardig artikel van prof. E.J. Gumbel in *Freie Wissenschaft* 1938 (een bundel studies van Duitse geëmigreerde geleerden) vertelt er een en ander van, al is het niet meer dan het oplichten van een tipje van een sluier, die onzegbaar leed verbergt. Voorop in zwarte rand: een aantal namen van geleerden die zelfmoord pleegden, omdat zij een vrijwillige dood verkozen boven de schande van een geestelijk slavenbestaan ... het zijn geen van allen politieke figuren, maar chirurgen, vrouwenartsen, bacteriologen enz. En dan het relaas van de Gleichschaltung: niet alleen dat verwijderd werden van de universiteiten wie om politieke of godsdienstige redenen tegen het nieuwe regiem waren, niet alleen dat de Joden stuk voor stuk werden ontslagen, maar vooral dat bewust aan het wetenschappelijk werk de waarheidsnorm en de geestelijke vrijheid werd ontnomen, terwijl daarvoor in de plaats werd gesteld de heerschappij der nationaal-socialistische levensbeschouwing

...

Men leze in de genoemde studie de geschiedenis van Heidel-

bergs gelijkschakeling: van de 215 docenten van het jaar '32 zijn er in '36 nog 99 in dienst - alleen om politieke redenen werden er 56 ontslagen. 81 nieuwe, nationaalsocialisten, werden benoemd, die er de 'nieuwe wetenschap' introduceren. Ziehier welke vakken op de rooster voorop staan als de belangrijkste voor het nieuwe Duitsland: cultuurpolitiek, grondslagen der nationaalsocialistische levensbeschouwing, het wezen der volksgemeenschap, Oudgermaanse religie, geschiedenis in verband met weerbaarheidsleer, wereldoorlog, politiek en oorlogvoering, de totale oorlog, terwijl deze geschiedenisprofessor een seminarie leidt over wezen en prestaties van het Duitse soldatendom... enz. enz. De voornaamste tendenzen blijken te zijn: overwoekering der rassenleer, uitbreiding der krijgskunde, actuele politiek, uitgesproken nationaalsocialistische partijpropaganda.

Overall dringt de oorlogswetenschap in; op de Berlijnse rooster vindt men: oorlogsscheikunde, dito geografie, -geologie, -mathematica, -physica, -politiek, -psychologie, -ruimte, -recht, -techniek, -economie, -chirurgie, -geschiedenis, -filosofie enz.; in totaal telt men 24 vakken, waarvoor het woordje 'Wehr' of 'Krieg' ... En men bedenke, dat dit geldt van de normale universiteiten, n i e t van hogere krijgsscholen e.d.

De tendenz is duidelijk: ook het wetenschappelijk leven wordt beheerst door de nationaalsocialistische ideeënwereld, en dñs gericht op en onderworpen aan de oorlog. Zoals de jonge arbeider zich heeft te gevoelen als arbeidssoldaat, zo de jonge intellectueel als wetenschapssoldaat: de een dient slechts bij een wat ander wapen dan de ander. Het h e l e volksleven wordt geüniformeerd en vermilitariseerd - hoe zou het geestelijk en wetenschappelijk leven daaraan kunnen ontkomen?

Eén voorbeeld moge de verdwazing ten gevolge van de rassentheorie illustreren. In 1936 verscheen in J.F. Lehmann's Verlag, München, een boek van prof. Philipp Lenard onder de titel: 'Deutsche Physik', waarvoor als motto zou kunnen gelden deze uitspraak uit het voorbericht: 'Het voorbericht is ontsprongen aan de strijd dezer dagen. Het werk zoekt waarden der eeuwigheid.' De schrijver begrijpt, dat er toch wel mensen wat vreemd aankijken tegen de titel 'Duitse' natuurkunde, alsof deze wetenschap anders in Duitsland en Frankrijk en Engeland zou zijn - maar, zo legt hij ons uit, die verwondering is misplaatst, want inderdaad is alle wetenschap, en juist de natuurwetenschap, gebonden aan ras en bloed. Wanneer ook andere dan de arische volken wel een en ander tot de bloei der natuurwetenschap hebben bijgedragen, dan konden zij dit 'slechts omdat en voor zover zij overwegend noords bloed hadden opgenomen'. Een niet ingewijde zou vermoeden, dat een figuur als Einstein - die voor de natuurwetenschap toch wel een en ander heeft betekend - voor de theorie van den heer Lenard een moeilijkheid moet opleveren; het omgekeerde is echter het geval: de Jood Einstein is juist het bewijs, dat de echte natuurwetenschap 'Duits' is. Ziehier de redenering: 'De relativiteitstheorie van Einstein wilde de gehele natuurwetenschap grondig veranderen en beheersen; tegenover de werkelijkheid heeft zij echter volledig afgedaan (vollständig ausgespielt). Zij wilde ook volstrekt niet w a r zijn. Den Jood ontbreekt opvallend het begrip voor waarheid, voor wat meer is dan schijnbare overeenstemming met de van het menselijk denken onafhankelijk verlopende werkelijkheid - in tegenstelling tot de onstuimige en gewetensvolle wil tot de waarheid der arische

onderzoekers.’ Waaraan dan even verder nog wordt toegevoegd: ‘De de joodse geest eigene haast om met ongecontroleerde gedachten maar in de openbaarheid te treden, werkte zelfs aanstekelijk; zij verschaft in elk geval persoonlijke voordelen (Judenbeifall, Priorität), maar haalt het geheel omlaag.’

Het gegeven voorbeeld is vooral te beschouwen als een illustratie van een epidemie die over de wereld gaat: de cultus van het ressentiment, de verdwazing van rassenhaat en rassenhoogmoed, de ontluistering van de geest door deze politieke ideologie. Juist nu een nieuwe Europese oorlog woedt, mogen wij ons afvragen: Zal de verdwazing en de haat, die straks losbreken kan, niet opnieuw alle geestelijke waarden ontluisteren, en is het niet volstrekt noodzakelijk om onszelf te waarschuwen en geestelijk te wapenen? Juist de intellectuele jeugd van een neutraal land? Nu mag het Duitse voorbeeld, dat vulgair genoeg is, ons toch niet blind maken voor een strekking, die zonder reserve moet worden aanvaard: de wetenschap als geheel èn haar beoefenaars als individuen zijn aan de maatschappij gebonden. Levende wetenschap verwerkt de problemen, die de maatschappij haar voorlegt, en de wetenschappelijke werkers keren met gevonden oplossingen en verkregen resultaten tot de maatschappij en haar noden terug. Dat is gelukkig en gezond.

Jawel, maar dit zal toch nooit mogen betekenen, dat de wetenschap en haar beoefenaars in hun arbeid ook maar enige ruimte geven aan hartstochten en daardoor beheerste troebele inzichten van politieke partijen. De wetenschap ontvangt haar problemen uit de maatschappij, de wetenschappelijke werker keert tot het leven terug om daar de

mensheid te dienen - maar tussen dit ontvangen en terugkeren ligt het geduldige, geconcentreerde, deemoedige werk, waarbij alleen een volstreekte eerbied voor de stof en een onvoorwaardelijke liefde tot de waarheid ons hebben te leiden. De wetenschappelijke werker ontvangt wèl zijn problemen uit de maatschappij, maar niet zijn normen. Daarom kan intellectuele arbeid alleen gedijen op de bodem der vrijheid. Wat Albert Verwey zegt van de dichters, geldt van alle geestelijke werkers:

Wat dichters
 onverwoestbaar dragen, is de vrijheid;
 Die is 't licht in ogen en in liedren;
 Zonder die is 't zonlicht zwart en duister.
 Luister niet naar Macchiavelli's spreken:
 De eigenbaat de draad om 't volk te kluistren.
 Breek dat rag, en leg aan gouden koorden
 Van de vrijheid volk en staat voor anker.

Intellectuele jeugd - óók wanneer zij in een wereld-in-crisis leeft en door werkloosheid wordt getroffen, terwijl de waardering van geestelijk werk in een zo óngeestelijke, harde en wrede maatschappij als de onze niet bijster hoog staat aangeschreven - blijft bevoorrecht, al ware het alleen slechts door het feit, dat zij toegang heeft tot de gebieden van de geest. Zij is ook bevoorrecht, voor zover zij - ik denk aan onderwijs, volksontwikkeling, journalistieke arbeid enz. - geestelijk leven mag dóorgeven en de geestelijke krachten, die er in het volk leven, mag wekken en voeden en leiden. Er is hier geen enkele reden om zich in zelfbewustheid of trots te verheffen - reden te over echter om in diepe ver-

antwoordelijkheid de geestelijke vrijheid te hoeden en te verdedigen.

De godsdienstige jeugd.

Er is, zo hebben wij betoogd, in Holland een jonge generatie; gelukkig is zij er óók in godsdienstige kringen. Zie ik wèl, dan wordt deze jeugd in hoofdzaak bezield door een dubbel verlangen: ten eerste om het geloof, dat zij meekreeg van gezin en omgeving, in eerlijke, eenvoudige ernst zèlf te doorleven, ook in eigen bij de jeugd passende vorm, die dikwijls een critiek tegen traditionalisme en conservatisme inhoudt; ten tweede om dit geloof dienstbaar te maken aan de wereld, aan maatschappij en cultuur.

Zo wàs het in het begin der godsdienstige jeugdbeweging.

De verdieping, en ook de verscherpte critische kijk op de gegeven maatschappelijke en culturele werkelijkheid, heeft in het laatste tiental jaren twee nieuwe motieven naar voren doen komen. Toen het 19e-eeuwse cultuuroptimisme brak, toen de onkerkelijkheid in steeds sneller tempo om zich heen greep en men de oorzaken ging ontleden, gingen de ogen open voor de geweldige saecularisatie der cultuur, het teruggedrongen worden van het Christendom naar een vrij beperkt hoekje der samenleving; men zag dat literatuur, kunst, sociaal streven eigen banen volgden en dat de godsdienst daarin niet of nauwelijks meedeed. In een besef, dat daarmee toch wel veel waardevols werd genegeerd, vatte een jonge generatie de strijd aan en wilde opnieuw de godsdienstige waarheid en waarde als fundamenteel erkend zien. Het tweede motief hield daarmee nauw verband: men zag bewegingen van overwegend sociale en politieke aard op-

treden met de pretentie van een al-beheersende levensbeschouwing, van een nieuwe totalitaire religie, die krachtens haar totalitair karakter onvoorwaardelijk het Christendom moest afwijzen, en zo nodig uitroeien. Deze strijd begon energiek in Rusland; zij wordt ook in Duitsland, waar de tegenstander zoveel sterker was, eerst wat aarzelend, maar thans toch volkomen duidelijk en zonder reserves, gevoerd. Het is een van de machtigste verschijnselen, die een jonge godsdienstige generatie te verwerken krijgt.

Het zou m.i. onjuist zijn te menen, dat de grote religieuze strijd der 20e eeuw - de strijd tussen Christendom en nationalistische religie - zich alléén in Duitsland afspeelt, en dat alleen fascisme en nationaalsocialisme de vijandelijke machten zijn; de strijd wordt in beginsel, zij het in andere verhoudingen, óók gevoerd in de democratieën. Maar in Duitsland speelt zich in de kerkstrijd toch het meest bewust en in de scherpste vorm een worsteling af tussen twee levensbeschouwingen, die voor de toekomst van de cultuur beslissend is en naar zijn betekenis op één lijn gesteld mag worden met de godsdienstoorlogen der 16e eeuw.

Mussolini heeft het in zijn boek over het Fascisme volkomen duidelijk uitgesproken: het Fascisme is een religieuze idee, omdat zij mens en volk afhankelijk stelt van een objectieve macht, de oppermacht van de Staat, en alleen daardoor het mensenleven een waarde en inhoud toekent, den mens inlijft in een bovenpersoonlijk Rijk. Daarom is de fascistische politiek vormgeving aan een religieuze idee. Men zou zeggen: dit moest volkomen duidelijk zijn. Het merkwaardige daarbij is alleen, dat allerlei Christenen - Rooms-Katholieken voorop - niet onderkend hebben, dat dèze religieuze idee aan die van het Christendom vijandig moèst zijn; dat

de objectieve macht van de Staat toch principieel iets anders is dan de objectieve wil van God; dat het Rijk, waarbij de fascistische ideologie den mens inlijft, iets totaal anders is dan het Koninkrijk Gods van het Evangelie. De geweldige vergissing hier gemaakt, is alleen verklaarbaar vanuit de politieke positie der Roomse Kerk in Italië.

Ook in Duitsland hebben de leiders met volkomen duidelijkheid gesproken. Rosenberg's 'Mythe der 20e eeuw' - naast Hitler's 'Mein Kampf' het meest verbreide boek - was een felle aanval op het Christendom. Ernst Jünger, dien wij reeds eerder noemden, laat ons in één uitspraak het n a t i o n a l i s t i s c h e van de nieuwe religie zien; wanneer hij spreekt over de in de oorlog gesneuvelden, zegt hij: 'De gevallen gingen, toen zij vielen, over uit een onvolkomen werkelijkheid in een volkomene, uit het Duitsland als tijdelijke werkelijkheid in het eeuwige Duitsland.'

Wie de nationalistische religie in haar totaliteits-eis ernstig neemt, zal inzien, dat de Führer-idee de plaats van de Christelijke middelaarsidee moest innemen. De gedachtengang is, voor wie hem gelooft, volkomen logisch: de 'Volksgeest' leeft in de massa der gewone mensen maar zwak, doch in de voortrekkers, de propagandisten en profeten, bewuster en sterker, en in één drukt hij zich volkomen uit, die op grond daarvan de Führer is. De Führer wordt door de krachten van de volksgeest gebruikt als medium, de idee handelt en stuwt door hem - hij op zijn beurt geeft aan de idee, aan deze krachten vorm, en zo wordt hij de Vertegenwoordiger des Volks ener-, de Openbaring Gods anderzijds. God spreekt tot het volk alleen door den Führer, en omgekeerd draagt deze de noden en belangen van het volk aan God op.

Erich Voegelin haalt in zijn boekje 'Die politischen Religionen' S. 61 - een gedicht aan, waarin de evangelische Gethsemané-strijd toepasselijk wordt gemaakt op den Führer: in de strijd van die nacht neemt de Führer het bevel Gods op zich om zijn volk te bevrijden:

‘Und niedersteigend
Trug er die Fackel in die Nacht hinein.

Die Millionen beugten sich ihm schweigend.
Erlöst. Der Himmel flammte morgenbleich.
Die Sonne wuchs. Und mit ihr wuchs das Reich.’

(Van de Olijfberg neerdalend, droeg hij, de Führer, de fakkel de nacht in. De miljoenen bogen zich zwijgend voor hem. Verlost. Aan de hemel verscheen het bleke morgenlicht. De zon rees, en met haar het Rijk.)

De vraag kan worden gesteld, of de godsdienststrijd in Duitsland alleen de godsdienstigen raakt. Mij dunkt dat wie haar bevestigend zou willen beantwoorden, daarmee blijkt geeft noch het gewicht van deze godsdienstoorlog noch überhaupt de betekenis van een wereldhistorische worsteling te verstaan. Kan iemand in ernst menen, dat het verbond tussen Duitsland en Rusland de democratieën niet aangaat? Kan iemand volhouden, dat het alleen voor gelovigen van belang is of in enig land vrijheid van geloofsprediking bestaat? De wereld is reeds te zeer tot verbondenheid gegroeid, om dit exclusivisme te wettigen. Maar om nog een andere, dwingender reden is deze strijd ook voor de niet rechtstreeks betrokkenen een levensbelang van hoge orde: de aanval op het Christendom is een directe aanval op één

van de bronnen van waarachtige humaniteit; in het Christendom tracht het nationaalsocialisme de eerbied voor de menselijke persoonlijkheid, de broederschapsgedachte en het vredesideaal te treffen, die fundamentele waarden van de gehele Europese cultuur zijn geworden.

Men late zich daarbij niet in de war brengen door de schijn der vrome woorden. Allerlei woordvoerders van het Duitse nationaalsocialisme nemen het woord 'God' op de lippen, zij roepen Gods zegen in of danken Hem voor de reeds bereikte resultaten. De vraag is wèlken God men bedoelt. De Baäls uit de Kanaänitische wereld waren óok Goden. De nationalistische religie is naar haar wezen een religie van macht, eer, ras, en voert rechtstreeks naar terreur, militarisme, oorlog. Het Christendom als religie van de Geest, van liefde en gerechtigheid, voert naar verzoening en vrede. De strijd om het levensrecht van het Christendom in onze Westerse wereld is stellig niet alleen een zaak van de jonge generatie: toch is hij wel op een bijzondere wijze hùn zaak. Immers de vraag of het Christendom een levenwekkende en vernieuwende kracht voor de toekomst zal blijven, hangt mede af van het geloof en de overgave der jongeren van nu.

De jongeren samen!

Met dit kopje bedoel ik niet enige oproep tot een nieuwe organisatie of wat daarop kan lijken, maar eenvoudig een beroep op onze *g e m e e n s c h a p p e l i j k e* *v e r a n t w o o r d e l i j k h e i d* voor de geestelijke èn sociale èn politieke toekomst van ons volk. De arbeidersjeugd weet precies waarom zij het nationaalsocialisme verafschuwt:

niet alleen heeft het tientallen van haar leiders en duizenden van haar oudere kameraden naar lichaam en ziel gemarteld en vertrapt, het heeft bovenal èlk perspectief voor een betere toekomst van internationale saamhorigheid bruut weggeslagen en daarvoor in de plaats gesteld een ideaal van volkomen vermilitariseerde arbeid en een werkelijkheid van gebrek, afmatting, dwang en terreur, waarin alle levenvernieuwende kracht verstikt. De intellectuele jongeren in ons land hebben voor een klein deel althans even gearzeld, maar de noodwendige ontwikkeling van het nationaalsocialisme bracht zoveel onwaardigs, ook zoveel 'nihilisme' aan de dag, openbaarde een zo verstikkende geestelijke atmosfeer, dat de liefde voor het geestelijk werk het weldra van een aanvankelijk sympathiserende aarzeling won. En de godsdienstige jeugd las met innerlijke gegrepenheid de martelaarsgeschiedenis van Niemöller en zovele anderen, en begreep voor het eerst wat offer en geloofsmoed in deze verlichte eeuw betekenen konden - en mòesten.

Maar wij staan in Holland.

Het Nederlandse nationaalsocialisme is er nog wel, het kan ondanks de morele en politieke débâcles, die het reeds had te verwerken, wel opnieuw de kop opsteken, maar is althans op dit ogenblik niet een reëel gevaar. De leuze 'Mussert of Moskou' zal het niet meer doen sedert het lugubere verzoeningsfeest Von Ribbentrop - Molotow, bevestigd door de aanslagen op Polen en Finland. De Nederlandse democratie, het Nederlandse volk beseft, dat de verbonden dictaturen de grote bedreiging voor de Westerse vrijheid, de Westerse geest zijn.

De beste afweer blijft op sociaal, politiek en geestelijk terrein de positieve opbouw en daarvoor hebben de jon-

geren elkaar nodig. De arbeider sjeugd roept om sociale gerechtigheid; zij weet uit bittere ervaring van een aantal knagende en slopende jaren wat werkloosheid, crisis enz. betekenen - zij weet aan verscheidene van haar kameraden, dat óók zonder fascisme, eenvoudig door de gegeven sociale werkelijkheid, een volk uitgeput, ongelovig, sceptisch en verbrokken raakt; zij roept om sociale gerechtigheid, en dit betekent concreet een terugdringen van de werkloosheid en een omvorming der maatschappij, opdat men leert beheersen en voorkómen. En het draagt iets van toekomstbelofte in zich, dat deze roep om gerechtigheid wordt verstaan, gedeeld en overgenomen door intellectuele en godsdienstige jeugd. Intellectuele jeugd kan niet leven en werken tenzij in geestelijke vrijheid, in gehoorzaamheid alleen aan de waarheid; zij heeft leren zien, hoe zich in een materialistische, op bezit gebouwde en op macht beluste wereld een prostitutie van de geest openbaart, die te dieper verontrust naarmate men zuiverder voor de geest wil leven. Er moet opnieuw, met volle inzet der persoonlijkheid, gestreden worden om geestelijke waarden en krachten; jeugd wil in cynisme niet sterven, in scepsis niet verslappen - het draagt iets van toekomstbelofte in zich, wanneer arbeidersjeugd en intellectuele jongeren elkander vinden in een wil om samen de democratie te versterken. Godsdienstige jeugd heeft leren verstaan, dat er in het gejubel om den 'technischen mens', de verheerlijking van den 'machtsmens' en de aanbidding van Führers als moderne heilanden, een ontstellende geestelijke verarming aan de dag komt, dat er op grote schaal verraad wordt gepleegd aan de ziel, aan de bestemming van den mens; dat de barbaarsheid en machtswellust in de politiek geen

op zichzelf staande verschijnselen zijn, maar uitingen van een geheel de laat-kapitalistische wereld ontwrichtende ‘ontmenselijking’. En als uit godsdienstige jongerenkringen de roep klinkt, die ‘den mens’ zichzelf wil doen hervinden door hem te zien als verantwoordelijk schepsel in de schepping Gods, dan is het opnieuw iets van toekomstbelofte wanneer deze roep weerklank vindt bij arbeiders- en intellectuele jongeren.

Nu lijkt mij, gegeven het feit dat grote groepen jongeren in Holland elkaar willen vinden en elkaar voortdurend opnieuw vinden in een verantwoordelijkheid voor den mens en zijn geestelijke bestemming, een van de kernproblemen toe: dat men aan deze in vreugde aanvaarde verantwoordelijkheid sociale en politieke inhoud leert geven. Ook dit proces is aan de gang, en ik ben ervan overtuigd: het zal zich doorzetten - waarbij dan heel wat oude scheidingen (de beruchte antithese b.v.) direct wegvallen. Deze scheidingen bestaan voor talloze jongeren al niet meer, die zich toch in Christelijke of vrijzinnige of socialistische grond geworteld weten, en dat willen blijven.

Tot de positieve taak van deze verantwoordelijkheid behoort ook: het behoud van wat in de loop van jaren, eventueel eeuwen, op absolutisme en barbarisme werd veroverd. Het is ermee als met de dijken langs onze rivieren of langs de zee kust: de afsluitdijk is op zichzelf nog niet het vruchtbaar land, maar toch wel een noodzakelijke voorwaarde voor het ontginnen van nieuwe grond. Zo bezit de tegenwoordige mensheid enkele verworvenheden, die op zichzelf allerminst ‘de betere toekomst’ zijn, maar toch noodzakelijke voorwaarde daarvoor mogen heten.

Cultuur kan geen voortgang vinden, indien de eens gelegde

dijken door de vloedgolf van het barbarisme zouden worden weggeslagen. Zulk een dijk is de goede trouw bij het sluiten van verdragen tussen staten; de morele regel: een man een man, een woord een woord, tussen mensen. Zulk een dijk, die verdere ontginning mogelijk maakt, is een rechtsorde, waarin rechten en plichten zijn vastgelegd, waarin belet wordt dat ieder naar eigen inzicht optreedt als rechter in eigen zaak. Tot de verworvenheden, die wij niet door 't barbarisme mogen laten wegspoelen, reken ik de z.g. grondrechten: vrijheid van vereniging en vergadering, van geloofsbelijdenis en drukpers. Zij zijn waarlijk niet zonder meer 'de cultuur' of 'het goede', en toch van betekenis voor de voortgang der cultuur. Is het niet het zwakke punt in het internationale leven, dat daar nog zo bitter weinig van rechtsorde, goede trouw, grondrechten enz. is vastgelegd, en dat dus het barbarisme nog vrij spel heeft? Ik zou er zelfs geen bezwaar tegen hebben, om de democratie als zulk een verworvenheid - en dus een betrekkelijke en beperkte aangelegenheid - te beschouwen, mits men daaraan de gedachte verbindt van haar onmisbaarheid tot het keren van de vloedgolf van dictatoriaal streven.

Het hier ontwikkelde inzicht sluit in: dat wij ons pas met volle kracht en ongebroken geestdrift op nieuwe arbeid kunnen werpen, wanneer het met de zorg voor het eenmaal veroverde in orde is - zoals de ontginning van nieuw land slechts mogelijk is bij sterke dijken. Wil cultuur mogelijk blijven in Europa, dan mogen wij niet terug naar welke vorm ook van absolutisme en totalitarisme.

Nu ligt het niet op mijn weg - het is ook niet de bedoeling van deze brochurenreeks - om een program voor de bepleite sociale en politieke vormgeving op te stellen. Het

ware in oorlogstijd ook een te hoogmoedig pogen. Toch waag ik het enkele punten te formuleren, die in de jongeren van tegenwoordig leven, en uiting zijn van de zoëven omschreven gemeenschappelijke verantwoordelijkheid.

Dwars door de politieke partijen, ook door de godsdienstige groepen, heen gaat het levend besef, dat onder het gezichtspunt der sociale gerechtigheid de bestaande maatschappelijke orde veroordeeld is. Overal vindt men de conservatieven en voorzichtigen, die nog graag in oude schema's denken en met oude tegenstellingen en angstvoorstellingen (b.v. omtrent het socialisme) werken. De jongere generatie vreest niet de veranderingen, die zich in de maatschappij voltrekken, en vraagt met grote klem, dat er aan het onrecht der werkloosheid, aan de achteruitstelling van allerlei sociale groepen een einde wordt gemaakt. Jongeren die in deze lijn denken vindt men gelukkig óók overal. Zij meten de geestelijke kracht van een volksgroep of partij aan de ernst waarmee men de nood der werkende massa aanpakt; zij wil de geestelijke weerbaarheid van ons volk verhogen door toepassing der sociale gerechtigheid.

In de tweede plaats wordt de denkende en strijdbare jeugd zéer bezig gehouden door de vraag naar de toekomstige vrede. De leuze: 'geen nieuw Versailles' is nog negatief. Er is maar al te zeer reden tot pessimisme, wanneer men de gedachte opwerpt of het Engeland onder leiding van Chamberlain voldoende ver vooruit ziet om grondslagen voor een boven-nationale rechtsorde te leggen - terwijl wij eenvoudig niet verder kunnen denken wanneer wij rekening moeten houden met een Midden-Europese chaos, om van een Duitse overwinning geheel te zwijgen. Het zou kunnen zijn, dat wij voor zulke geweldige verschui-

vingen komen te staan, dat onze tot nu toe gangbare begrippen daarbij te gruisel vallen. En toch zal een levende jonge generatie niet berusten bij deze ondoorzichtigheid, terwijl zij energiek, door zuivere levenskracht gestuwd, pessimisme als geestelijke ziekte van zich af houdt. Zij zal misschien nièt, als een oudere generatie, gemakkelijk spreken van een 'gelukkiger' toekomst - maar zij wil leven, en dus de moordende overwoekering van geweld en militarisme aanpakken en als het kan terugdringen: het leven kàn ons niet gegeven zijn om te doden, en de medemens niet om hem te haten. De tegenwoordige jonge generatie is nuchter en zakelijk, zij zal zich aan romantische toekomstdromen niet licht overgeven - maar zij zal aan de solidariteit der volkeren en aan de werkelijkheid van een Europa van vrije volkeren met alle kracht vasthouden. Geweld, leugen, nationaal egoïsme kunnen slechts overwonnen worden door een geest van internationale verbondenheid - die juist in oorlogsjaren moet worden vastgehouden.

Er is in de gruwelijke worsteling, die thans de levensmogelijkheden in het oude en toch zo fel levende Europa verduistert, heel veel tragiek - die ons er van weerhoudt om te gaan betweteren en hoogmoedig te gaan schuldig spreken. En toch houden wij ons overtuigd, dat er maar één weg is die ons van het militarisme en de oorlog kan bevrijden: de weg van een boven-nationale rechtsorde.

Of de volkeren deze weg aanstonds zullen willen, zullen kunnen gaan?

Het hangt voor een deel af van de geest die de jonge generatie nu bezielt: of zij geloof heeft in de gedachte der internationale gerechtigheid, die in recht tot uitdrukking moet komen. Arbeiders, intellectuele en godsdienstige jeugd kunnen

prachtig werk doen in een samenwerking aan deze concrete taak:

behoud van wat veroverd is in de loop der eeuwen in ons eigen land; behoud van de dijken tegen alle dictatuur en nationalistische religie;

versterking van ons volk door de toepassing der sociale gerechtigheid;

zelf-opvoeding tot de bereidheid om de internationale gerechtigheid te dienen.

Samenvattend in één woord: Jongeren van Holland, weest solidair in wil tot gerechtigheid!